

KINALIZÂDE
ALİ ÇELEBİ

Ahlâk-ı Alâî

MUSTAFA KOÇ

1969'da Kayseri'de doğdu. İstanbul Üniversitesi Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü'nü bitirdi (1991). Aynı bölümde yüksek lisans ve doktora yaptı (1998). Halen Fatih Üniversitesi'nde öğretim üyesi olarak çalışmaktadır.

KLASİK

36. Kitap

DÜŞÜNCE

Ahlâk Metinleri 1

AHLÂK-I ALÂÎ

KINALIZÂDE ALİ ÇELEBİ

HAZIRLAYAN

Mustafa KOÇ

ISBN 978-975-8740-42-0

Birinci Basım 2007

Yayın Hazırlık Özgür Oral

Tasarım/Kapak Salih Pulcu / HAYAT

Baskı Cilt Elma Basım

KLASİK

Vefa Cad. No: 56 34134 Vefa İstanbul

Tel 0212. 520 66 41 Faks 0212. 520 74 00

klasik@klasikyayinlari.com

www.klasikyayinlari.com

TAKDİM VE TEŞEKKÜR

Ülkemizde olduğu kadar uluslararası düzeyde de Osmanlı tarihi ve medeniyetine yönelik geçen on yıl içinde gittikçe artan ilginin, akademik niteliği haiz çok sayıda çalışmanın hazırlanması sonucunu doğurduğu herkesçe malumdur. Söz konusu ilgi, Osmanlı tarih ve medeniyetinin pek çok alanında hatırı sayılır bir literatürün oluşmasına vesile olmuştur. Ancak daha çok siyasî ve kültürel tarih üzerine yoğunlaşan bu literatürün Osmanlı ilim ve düşünce hayatı konusunda yetersiz kaldığı aşikar bir durumdur. Bu eksikliğin giderilmesi ise ancak Osmanlı ilim ve düşünce hayatını yansıtan *klasiklerin* kütüphane raflarındaki yalnızlıklarına son verip onları neşretmekle mümkün olacaktır. Sadece Osmanlı'yı değil, günümüz Türkiyesini de daha sağlıklı bir şekilde anlamamıza vesile olacak bu neşir faaliyeti, okuyucunun söz konusu eserlere daha rahat ulaşmasını sağlayacağı gibi haklarında yeni çalışmaların yapılmasına da imkan tanıyacak ve mazimiz üzerindeki kalın cehalet perdesinin bir parça olsun kaldırılmasına vesile olacaktır.

Osmanlı tarih ve medeniyetinin tüm yönleri ile daha yakından tanınmasını sağlama amacını taşıyan *Bilim ve Sanat Vakfı Türkiye Araştırmaları Merkezi* bu düşünceler doğrultusunda, yazma halindeki bazı *klasik* eserlerin yayına hazırlanmasını kararlaştırmıştır. Şüphesiz bu tür *klasik* eserlerin yayına hazırlanması sırasında; yazma nüshalarının tespit ve değerlendirilmesinden başlayıp, bunların karşılaştırılmasına, doğru bir şekilde günümüz harflerine aktarılmasına, notlandırılmasına, dizinlenmesine ve son düzeltmelerinin yapılmasına kadar süren zorlu ve dikkat isteyen bir süreçten geçmek elzemdir. Bundan dolayı, hem yayınlara-

nacak eserlerin, hem de bu eserleri yayına hazırlayacak değerli ilim adamlarının tespitinde azami düzeyde seçici davranmayı ilke edindik.

Osmanlı ilim ve düşünce tarihini tanınamıza imkan sağlayacak bir dizinin ilk eseri olarak, Kınalızâde Ali Efendi'nin *Ahlâk-ı Alâî* adlı eserini uygun gördük.

Uzun ve meşakkatli bir süreçten sonra, *Ahlâk-ı Alâî*'yi büyük bir titizlikle neşre hazırlayan Sayın Yard. Doç. Dr. Mustafa Koç'a ve yayın sürecinin çeşitli aşamalarında katkısı bulunan diğer zevâta teşekkürü bir borç biliyoruz.

Sizi bu çok değerli eserle baş başa bırakırken; bundan sonra yayınlayacağımız diğer klasik eserler için her türlü katkıınızı beklediğimizi belirtiyor ve bu tür kaliteli ve emek mahsulü yayınların sayısının hızla artmasını ümit ediyoruz.

Yunus Uğur,

Bilim ve Sanat Vakfı, Türkiye Araştırmaları Merkezi

ÖNSÖZ

16. yy'da Osmanlı kültür hayatında müspet izler bırakmış Kınalızade ailesinin önemli temsilcilerinden biri Kınalızade Ali Çelebi'dir. Âlim, şâir, müderris, kadı, kadılıkuzat gibi sıfatlar yüklenmiş olan Kınalızade'nin şüphesiz esas cephesi yazdığı *Ahlâk-ı Alâî* adlı eseriyle ahlakçılığıdır. Telif tarihinden itibaren gerek istinsah ve basım yoluyla gerekse kendisinden sonra vücuda getirilen ahlak metinlerine geniş miktarda kaynak olarak aktarılmasıyla eserimiz eşsizdir. Onun kıymeti şahsî ahlaktan devlet yönetme adabına, dünyevî ahlaktan uhrevî mesuliyete kadar bir yığın mevzuu derinlikli ve doyurucu işlemeden ileri gelir.

Ahlâk-ı Alâî, sahasında bütün şark mirasını ve şarkın ahlak sahasında devraldığı antik Yunan metinlerinin tesirlerini bünyesinde toplamış, dinî ve tasavvufî cepheleri bu mirasa ilave etmiş seviyesi yüksek bir metindir. Türkçenin 16. yy'da eriştiği geniş söz varlığı ve anlatım imkânları içinde işlenen mevzular, edebî bir üslupla ele alınmış, Arap ve Acem literatürü cömertçe kullanılmıştır.

Eser saray erkânının terbiyesini, ilmiye sınıfının istinat ettiği yüksek ahlakı ve umumî halk zümrelerinin ihtiyacını karşılama kabiliyeti itibarıyla kuşatıcı bir metindir. Diğer yerli ahlak kitapları arasında zikri en sık geçen ve istinsahı en çok yapılan bu eserin, saray kütüphanesinde nüshası en ziyade bulunan ahlak kitabı olarak yer alması bu görüşü tevsik eder. Bu itibarla *Ahlâk-ı Alâî* bir devlet kitabıdır.

Devrinde ehliyeti ittifakla teslim edilmiş olan Kınalızade Ali Çelebi'nin bu eseri bugün de üzerinde hayli kalabalık makale ve kitap mevzuu olmuş, ancak henüz sağlam bir metin vücuda getirilmemişti. Birçok veçheden kıymet taşıyan bu

Ve bu fakîr dahi Hâce Nasîr kelâmından ve anlardan mukaddem ü mu´ahhar efâdil kitâblarından ahz [159b] u îrâdına kâdir olduğum mehâsin-i âdâb ve mekârim-i ulu'l-elbâbı münâsib isti'dâd-ı ehl-i zemân ve mülâyim tıbâ'-ı ebnâ-yı rûzgâr anladığım üslûb u edâ üzerine îrâd eyledim. Umarın ki erbâb-ı fazl u efdâl ile müstes'id oldukta mevâzi' -i i'tirâzdan i'râz ve mahâll-i zevelinden igmâz buyuralar. Vallâhu el-muvaffik ve'l-mifzâl.

Bâb-ı Sâni

İctimâ'-ı menzilde re'îs ve ehl-i menzili sâyes olan,

Evvelâ çoban gibi olmak gerek ki remenin hıfz u ra'y ve zabt u sakyinde âgâh u mütenebbih ve her fi'le münâsib evkâtı ri'âyet ve her anda ihtimâl olan mazarrâtтан himâyet etmeğe sâ'î vü müteveccih olur. Lâ-cerem reme, gürg ü sibâ' ta'arruzundan emîn ve saky u ra'y vaktinde olmakla her biri ferbiş ü semîn olup menâfi'-i ma'lûmesi hâsıl u müteveffir ve evlâd u ensâbı vâsıl u mütekessir olur. Kezâlik re'îs dahi taht-ı tassarrufunda olan ehl-i menzili a'dâ-yı mutasallitadan hıfz u hirâset ve ef'âl ü evzâ'-ı zârri-i gayr-ı mahmûdeden te'dîb ü siyâset edip her birini kemâl-i mümkinelerine vâsıl kılmak gerek.

Sâniyen re'îs-i mezkûr tabîb gibi ola ki tabîbin hıfz-ı sıhhat-i mizâc ve izâle-i maraz için kasd-ı ilâc ettikte nazarı mecmû'-ı a'zâ-yı mürekkebeden hâsıl olan i'tidâledir. Ve sıhhat-i bedene sebep ve ef'âl mevzû'undan sıhhat üzere sâdır olmaya illet bu i'tidâl-i mecmû'üdür. Eğer bedende bu i'tidâl mevcûd ise tabîb anı hıfz u hirâset etmeğe kasd eyler; eğer mefkûd ise tahsîl ü i'âde kılmağa himmet eder. Ve a'zâdan bir uzva hâlel târî ve maraz sârî olsa tabîb ilâcında ol uzvun maslahatına nazar etmez, belki umûm-ı a'zâ maslahatına ihtimâm eder ve uzv-ı marîzin civârında uzv-ı re'îs var ise anın ilâcına ihtimâm eder. Bi'l-kasdi'l-evvel ve ba'dehu bi'l-kasdi's-sânî uzv-ı mezbûrun ilâcına kasd eder, tâ ol mertebeye ki maslahat-ı umûm-ı a'zâ yâ maslahat-ı a'zâ-yı [160a] re'îse bu uzvun kat' u izâlesin iktizâ dahi ederse kat' u izâle etmekten mübâlât etmezler, tâ ki fesâd sâyir a'zâyâ sirâyet edip binâ-yı beden münhedim ve sıhhat u i'tidâl-i mecmû'î mün'adim olmaya.

Pes müdebbir-i menzil dahi bu nesak üzerine âmil olmak gerek ki nazarı hâl-i menzile mezbûl olup ehl-i menzilden birisinin hâli muhtell olup andan menzile halel sirâyet etmek ihtimâli olsa, bî-tevakkuf ol şahsı izâle edip menzili halelden himâyet ede. Nitekim merâtib-i a'zâ muhtelifdir: ba'zı mer'ûs, ba'zı re'îs ve ba'zı şerîf, ba'zı hasîstir, kezâlik ehl-i menzil dahi böyledir. Nitekim her uzvun bir fi'l-i hâssı vardır, ammâ

ON ALTINCI yüzyıl Osmanlı dünyasının en velud müelliflerinin başında gelen Kınalızâde Ali Çelebi, özellikle başyapıtı olan *Ahlâk-ı Alâî* isimli eseri ile tanınmaktadır. Bir ahlak kitabı olan *Ahlâk-ı Alâî* ile Kınalızade, bir yandan döneminin düşünce dünyasını tafsilatıyla resmederken öte yandan bireylerin kendileriyle, aileleriyle, içinde yaşadıkları toplumla ve devletle ilişkilerini ne şekilde kurmaları gerektiğine dair önemli bilgiler verir. Bu noktada özellikle aşırılıklara dikkat çekerek hem bireysel, hem de toplumsal hayatta bir orta yol arar.

Üç ana bölümden oluşan eserin birinci bölümünde bireysel ahlak ele alınır ve erdemler ve bunun zıddı olan “rezilet”ler incelenir. İkinci bölüm “İlm-i Tedbîrü'l-Menzil” başlığını taşır ve aile ahlakı ve muaşeret kurallarına dair oldukça zengin bilgiler verir. “İlm-i Tedbîrü'l-Medîne” başlıklı üçüncü bölüm ise, esas itibarıyla bir siyasetname özelliği gösterir.

Kendinden önceki ahlak kitaplarını ikmal etme iddiasında olan *Ahlâk-ı Alâî*, bu iddiasını gerçekleştirmiş, aradan geçen asırlara rağmen Şark ahlak lîteatürü içerisindeki önemini muhafaza etmeyi başarmıştır.

